

Szociometriai kísérlet egy iskolában

Az ifjúság nevelése bonyolult folyamat, ma már nem lehet a véletlenre, sem pedig a pedagógusok, szülők rutinszerű, empirikus tevékenységére bízni. Az ember a maga komplex anatómiai felépítésével, biológiai, lélektani, társadalmi folyamataival meg sem közelíthető és még kevésbé befolyásolható, ha nem tanulmányozzuk a tudomány eszközeivel.

Bármely közösségben, kisebb vagy nagyobb csoportban megnyilvánulnak olyan jelenségek, amelyek előmozdítják vagy gátolják a jó közhangulat, a megfelelő munkakör kialakítását. A közhangulat és a közvélemény kihat az egyén jellemének, magatartásának alakulására. Így minden egyes iskolai osztályban időnként vagy folyamatosan megmutatkoznak olyan egyéni vagy közös megnyilvánulások, amelyek felett sem az osztályfőnök, sem az igazgató nem térhet egyszerűen napirendre.

A kolozsvári 11-es középiskola egyik osztályában már a tanév elején olyan tünetek jelentkeztek, amelyek az iskolai rendszabály ellen irányuló kitörésre és a tanárokkal szemben megnyilvánuló tiszteletlenséghez vezettek. Megvolt tehát a „pedagógiai csemege“, amelynek a hátterében okok, mozgatóerők lappantak, s amelyeket fel kellett tárni, mert csak a belső összefüggések ismeretében lehet gyógyítólag hatni az adott közösségre és egyes tagjaira.

Ekkor folyamodtunk a szociometria alkalmazásához. Bevallom, a módszert kísérletnek szántam, s nem vártam tőle megoldási kulcsot, de a feltárt eredmények meggyőztek arról, hogy a szociometriai felmérés alkalmazható az iskolai nevelői tevékenység tudományos megszervezésében, természetesen nem kizárólagosan, hanem a többi, immár klasszikussá vált kutatói módszerrel szoros egységben.

Felmérésem célja az volt, hogy az adott „problematikus“ közösségben feltárjam azokat a rejtett kapcsolatokat, amelyek már kialakultak vagy kialakulóban vannak, s ennek alapján láthassam az osztályközösség egységét avagy megosztottságát, megismerjem a hangadókat, vezéreket vagy a mellőzött tagokat, általában azokat a szocio-afektív láncszemeket, amelyekből összekovácsolódott az osztály, ez az emberi csoport.

Vizsgálódásomat egy kérdőív összeállításával kezdtem. A kérdéseket az osztályfőnökkel közösen fogalmaztuk meg, hogy tartalmuk szorosan kapcsolódjék az osztályközösség aktuális problémáihoz. A következő kérdéseket tettük fel:

1. Ki a legjobb barátod az osztályban?
2. Kivel tudnád megosztani örömedet és bánatodat?
3. Ha az osztályt el kellene hagynod, kit sajnálnál a leginkább?
4. Ki a legőszintébb hozzád?
5. Ki az, akit a legszívesebben támogatnál, ha bajba jutna?
6. Színházban ki mellett szeretnél ülni?

Mialatt a kérdéseket kiosztottam, megfelelő hangulatot igyekeztem teremteni,

hogy őszinteségre bírjam a tanulókat. A kérdéseket — megfelelő motiváció kíséretében — külön felolvastam, s kértem a diákokat, hogy reális válaszokat adjanak. A kérdésekhez különböző magyarázatokat is fűztem. Így például az első kérdéssel kapcsolatban a következőt mondtam: „Mivel az ember társadalmi lény, közösségben él. A közösséghez több szál fűzi. A baráti kapcsolatok elsődleges szálak, s így talán mindenkinek van egy olyan társa is, akihez ragaszkodik, aki iránt bizalmat és őszinteséget érez. megtörténhetik az is valakivel, hogy az adott közösségben ne legyen barátja, ez azonban nem lehet akadálya annak, hogy erre a kérdésre válaszoljon. A választ úgy adjátok, hogy a kérdés szövege alá osztálytársaitok közül a legjobb barát nevét írjátok.“

A többi kérdést hasonló formában, megfelelő aktualizálással tártam a tanulók elé. Amint látható, a 6 kérdésnek az volt a célja, hogy minden egyes tanuló felelete révén felbukkanjon az egyének közötti barátság vagy rokonszenv léte, annak mélysége és szilárdsága. A kérdések összeállításakor arra is ügyeltünk, hogy azok csak pozitív vonatkozásúak legyenek, a válaszok pedig senkit se kompromittáljanak. Az aláírást nem tettük kötelezővé. A megkérdezett tanulók többsége, nyíltan aláírást adott, ami előnyösen megkönnyítette a feldolgozást.

A feldolgozás első lépése a szociometriai matrix összeállítása volt, majd abból a szociogramok megrajzolása. A matrix olyan táblázat, amelynek vázát a derékszögű koordináta-rendszer abszcisszája és ordinátája alkotja (1. ábra). A vízszintes

1. ábra

	SzL	HE	HZ	CsM	HI	Hol	ST	LG	KI
SzL		xx●●	x●●●	●	●	x	●	●	
HE	xx●●								x
HZ	xxx● xx								
CsM	x								
HI	x								
Hol	●						xxxx●● xx		
ST	x					xxx●●● ●●			
LG	x								
KI		●							
Választották	11x	2x	1x			4x	5x		1x
Választott	4●	3●	5●	1●	1●	5●	4●	1●	
Össz- válaszlés	15	5	6	1	1	9	9	1	1

és a függőleges tengelyekre is felírandó ugyanabban a sorrendben a vizsgált csoport tagjainak névsora kezdőbetűk formájában. Kitöltése úgy történik, hogy olvassuk a függőleges tengelyen szereplő egyének nevét, akik a kérdőívet kitöltötték, majd egy jelt teszünk (x) azoknak a vízszintes tengelyen szereplő tagoknak a nevéhez, akiket a kérdésekre válaszolva megjelöltek. Így, a matrix teljes kitöltése után, a vízszintes tengelyen szereplő minden egyes tag nevével feltüntetett jelek száma mutatja az illető tanuló népszerűségének és vonzásának fokát. Hasonló eljárással

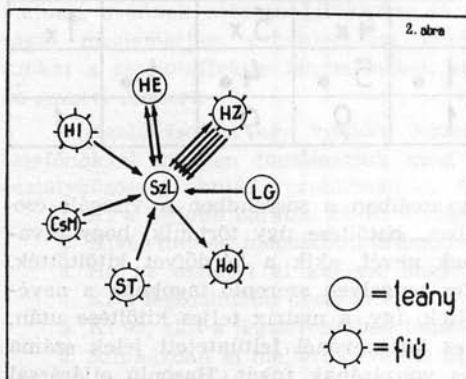
a matrixot másodszor is kitöltöttem, más jelet alkalmazva, de most már úgy, hogy olvastam a vízszintes tengelyen szereplő egyének nevét, akik a kérdőívet kitöltötték, majd más jelt (.) tettem azoknak a függőlegesen szereplő tagoknak nevéhez, akiket ők választottak. Összegezve a kétféle jelek számát, megjelenik a vízszintes soron található egyén saját választásának és a kapott választásoknak a száma. E két számból következtetni lehet sok olyan tényre, ami utal a csoporttag helyére a közösségben és tükrözi az egyének közötti, a pedagógusok számára egyelőre rejtett vonzalmak erősségét.

A szociogram grafikus módon szemlélteti a társadalmi atom helyét egy csoportban, de ugyanakkor rendkívül jellegzetesen ábrázolja a közösség szerkezetét is. Kétféle szociogramot készítettem: egyéni és kollektívét.

Az egyéni szociogram összeállításakor a következő eljárást alkalmaztam: egy kis kör, amelynek központjában a közösség valamely tagjának monogramja áll, szimbolizálja a csoport valamelyik egyedét. E szimbólum köré rajzoltam mindazoknak a jelképét (monogramját), akik valamilyen úton-módon (választott vagy választó) kapcsolatban állnak az illető egyénnel. A kapcsolatot is szimbolizáltam az iránymennyiség jelképével. Vagyis a köröket összeköttem olyan irányított vonalakkal, amelyek a vonzalom irányát mutatják. A matrix felhasználásával sikerült összeállítani az összes tanuló szociogramját, majd világosan kitűnt a kisebb csoportok tagjai közötti kapcsolat és vonzalom is, amely lehetőleg csak egyirányú, kölcsönösen kétirányú, egyszerű, duplán, sőt triplán kölcsönös vagy egyirányú. Minden egyes szociogram a maga egyszerűségében is bonyolult értelmi, érzelmi és társadalmi kapcsolatokat tükröz, olyanokat, amelyeket más módszerrel nehezen vagy egyáltalán nem lehet felfedni. Ezeket a rejtett társkapcsolatokat, amelyek a mi esetünkben a rokonszenvre épülnek, a közösség vezetőjének (osztályfőnöknek) is ismernie kell, mert ezek a spontánul kialakult kapcsolatok segíthetnek a céltudatos nevelői ráhatásban.

Egyetlen egyéni szociogram bemutatásával és értelmezésével szeretném igazolni felmérési módszerem érdekességét (2. ábra).

Ezt a csoporttagot választottam, mert összehasonlítva a többiekkel a legnépszerűbb, kapcsolata lévén hét más taggal, továbbá tizenegy választást kapott, ő maga pedig négyet adott.

Ebből az egyéni szociogramból a következőket láthatjuk. SzL: tanuló (leány) a kísérlet végrehajtása idején páros és kölcsönös kapcsolatban volt HE tanulóval (leány). Meglehetősen szoros társkapocs (páros kapcsolat) alakult ki köztük, ami kölcsönös bizalomra, rokonszenvre, barátságra és gondolkodásmódra vall. Látható továbbá, hogy négy fiú (HZ, CSM, HI és ET) és egy leány (LG) érdeklődik még iránta és keresi vele a kapcsolatot. Úgy látszik, hogy magatartásában, szokásaiban, gondolkodásában vagy külső

megjelenésében van valami, ami imponál, főleg fiúknak. A legszorosabb rokonszen-
vet HZ fiú érzi iránta, hiszen ötszörös kapcsolat mutatkozik részéről. Ez az ifjú
nagyon szeretné kialakítani és elmélyíteni a társkapcsolatokat. Talán erre hajlamos
lenne SzL is, mert reményt nyújtva az ifjúnak, ő maga is egyszer választotta.
Mindenesetre SzL több fiú érdeklődését keltette fel, ezt pedig a szülőknak és a
pedagógusoknak is jó tudniuk. Ez a jelenség természetes dolog ebben a korban
(17—18. év). Diákszerelem. Az éber szemű pedagógus, e szociogramot szemlélve, meg-
állapíthatja, hogy SzL aktív, kezdeményező és szervező tag lehetne olyan csoport-
okban is, amelyekben fiúk és lányok egyaránt tevékenykednek. Ez a tanuló tekin-
télynek örvend, hangadó, és felhasználható arra, hogy pozitív irányban befolyásolja
a csoport többi tagját, és helyes közhangulatot teremtsen. Megtörténhet azonban
az is, hogy negatív magatartásával éppen ellenkezőleg, romboló hatást fejthet ki.

Ha a nevelő feltárja és ismeri a rejtett kapcsolatok szövevényét, ha a gyer-
mek megismerésének és tanulmányozásának egyéb módszereit is tudományosan
alkalmazza, jó kulcsot talál az egyén kibontakozásához és a közösség akarategy-
ségének megerősítéséhez.

A közösség nevelőereje lényegbevágó. Tehát szükség van arra is, hogy ismer-
jük az általunk vezetett közösség bonyolult szerkezetét. Pontosan tudnunk kell,
hogyan illeszkedik ebbe a közösségi hálózatba az egyén, milyen társkapcsolatok
alakultak ki. Ezért elkészítettem az osztályközösség szociogramját is. Az összeállít-
ási eljárás egyszerű, de türelmet és figyelmességet igényel. Az egyéni szociogra-
mok felhasználásával kiválasztottam azokat a csoportokat, amelyeknél a legszo-
rosabb kettős, hármas, négyes egyirányú és kölcsönös kapcsolatok alakultak ki.
Ezeket egymással is összekötöttem, és kialakult a közösség összes tagjainak szer-
kezeti rendszere (3. ábra).

Látható ebből a csoporttag helye kisebb-nagyobb csoportokban, továbbá kap-
csolatainak az erőssége és szétágazása. A kollektív szociogram alakja, összekötő
vonalainak iránya és száma feltárja a pedagógus előtt a közösség jellegzetességeit.
A tanulmányozott osztályközösség még nem homogén, hanem erősen rétegződött.
Több (VIII) kisebb csoportból áll, és ezek eléggé elszigeteltek egymástól. Hiányzik
az osztály tagjai és a csoportok közötti szorosabb kapcsolat. Egyetlen nagyobb (öt
tagból álló) csoport van, amelyben a kölcsönös kapcsolatok szorosabbak. Ez az
osztály egészséges magja. Ez a nyolc csoport, amelyek keretében a kapcsolatok elég
gyengék és gyakran csak egyoldalúak, tükrözi az osztályközösség összeforrottságá-
nak teljes hiányát, a tagok gondolkodásának, véleményének és magatartásának
szétforgácsoltságát. Több egyoldalú rokonszenvi kötelék léte a különböző csoportok
tagjai között reményt nyújt viszont arra, hogy a nevelők tudatos munkája révén a
kapcsolatok elmélyüljenek és fokozatosan kialakuljon a viszonylag egységes osztály.

Alaposan szemügyre véve a csoport szociogramját, az is kiderül, hogy kik
iránt nagyobb a vonzalom, kik befolyásolják a többi meglehetősen elszigetelt cso-
portot. Így SzL és PE befolyásos elemei az osztálycsoportnak, ezekre tehát lehetne
alapozni a közösséget formáló céltudatos tevékenységünkben.

Érdekes a 4 leánytagból álló II. csoport, amely háromszöget alkot kölcsönös
rokonszenvi alapon; ezek a lányok szoros baráti kapcsolatokat alakítottak ki.
Tekintettel arra, hogy a csoport tagjai jóindulatú, komoly, szerény és őszinte em-
berek, támpontul szolgálhatnak a jó hangulat, az általános baráti légkör kialakítá-
sában.

Az V., VI. és VIII. csoport egymástól elszigetelt fiúközösségek, és magukban
véve is heterogének. Szorosabb kötelék alakult ki azonban HI és ST, FD és BM,
továbbá CsM és NL között. Ezek a hangadók, a közösség fontos tagjai, befolyásol-

hatják a többieket bármilyen irányban. E kettős csoportokhoz igazodik a többi fiú egyoldalú kapcsolatok formájában, és fennáll a klikkek kialakulásának veszélye. Az elszigetelt fiúcsoportok páros tagjai (CsM—NL és HoI—ST) tehát veszélyt rejtenek magukban, és az osztályközösség szétbomlásztásához is hozzájárulhatnak.

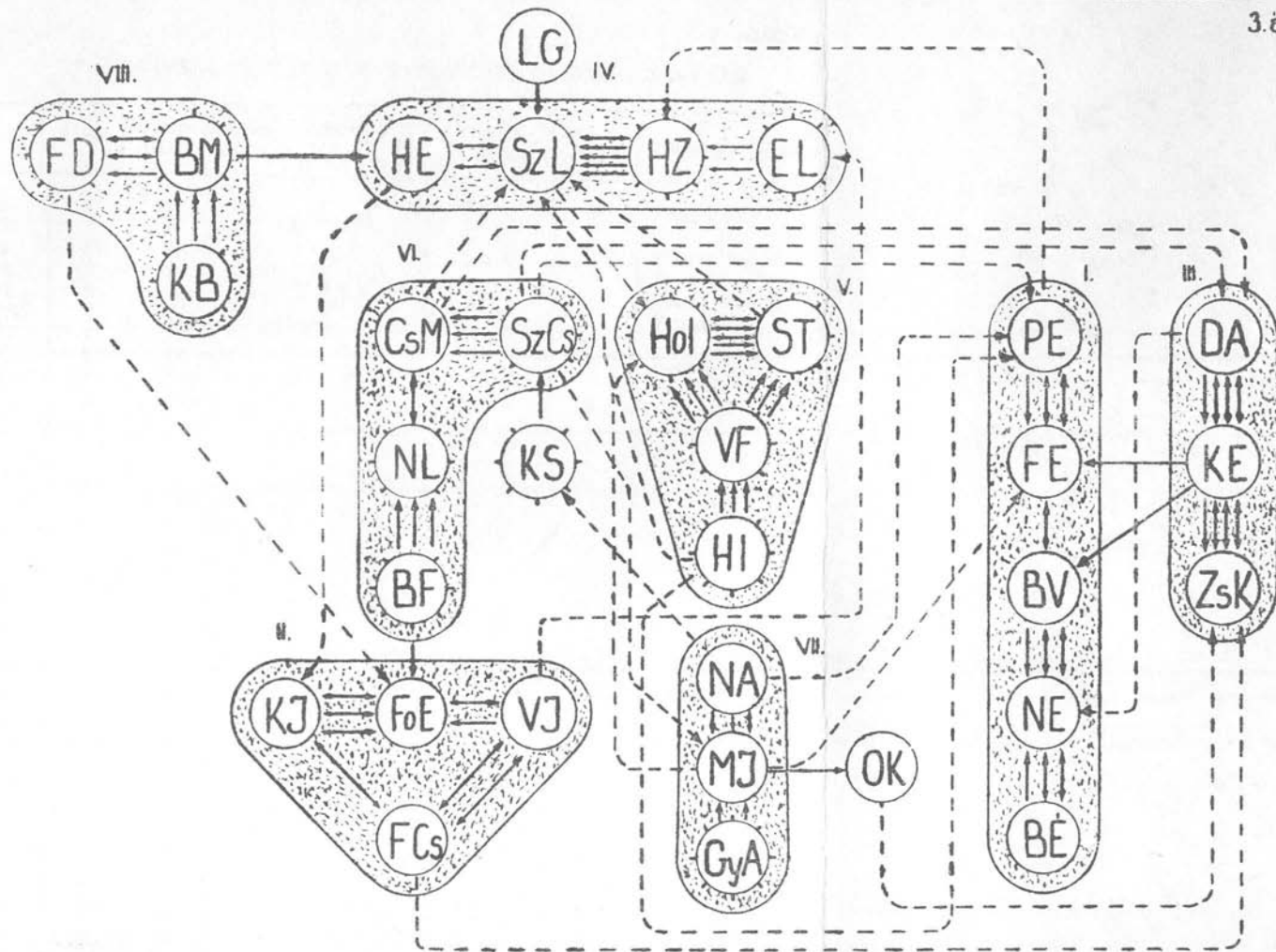
Vizsgáljuk meg ugyancsak a kollektív szociogramból az elszigetelt tagok helyzetét, akik nem rendelkeznek kölcsönös rokonszenvi kötelékekkel. Elszigetelt vagy esetleg elszigetelődött egyedek LG, KS és talán OK is. OK tanuló az osztályközösség régi tagja, és kedves, barátkozó, tevékeny gyermek. Mégis, a szociogram más- valamire utal. Ebben az esetben olyan „titok“ tárul elénk, amit fel kell fednünk más pszicho-pedagógiai módszerekkel. Külön gond, probléma a nevelő számára a közösségen kívül eső minden tag. Így LG és KS esete. Vajon ezeket miért nem veszi észre a közösség, hiszen LG iskolai KISZ bíró-tag, KS józan gondolkodású, rendkívül komoly, bírálni merészkedő becsületes diák.

Vajon, mi az oka ennek a negatív tünetnek? Íme, milyen lényegbe vágó kérdést vet fel a szociogram peremén álló, elszigetelt, de nem teljesen elszigetelődött egyedek helyzete!

A szociometriai felmérés során azt is meg akartam tudni, hogy a tanulmányozott csoport minden egyes tagja mennyire fontos, közömbös vagy jelentéktelen a közösség életében. Így elkészítettem az osztály tagjainak rangsorát is. Tekintettel arra, hogy a használt szociometriai felméréssel a *barátsági kötelékek* alapján, a *rokonszenvre alapozott társkapcsolatokat* akartam feltárni, a kérdőív 6 kérdését úgy állítottam össze, hogy azok külön-külön is specifikus adatokat szolgáltatssanak. Így a következő témák érdekelték: *barátság, öröm—bánat megosztása, ragaszkodás, őszinteség, segítségnyújtás és közös szórakozás*. A kapott adatok nyomán elkészítettem az osztály *gyakorisági táblázatát* (1. táblázat, lásd 917. lapon). Amint látható, a táblázatban szerepel a közösség teljes névsora, és minden név mellett a kérdések témájának megfelelő oszlopban a kapott szavazatok száma. A szavazatok összegéből és a szavazatot kapott egyének számából (azok hányadosából) kiszámítható a közepes szóródás. 29 tanuló összesen 124 szavazatot kapott, tehát $\frac{124}{29} = 4,27$. Ez a koefficiens az átlagos szóródást jelképezi, és összehasonlításként szolgál a minden egyes tagtól kapott össz-szavazattal. Azok az egyének, akiknek kapott szavazataik száma másfélszer nagyobb, mint az általános szóródást mutató szám nagysága, a fontos tagok közé sorolhatók. Így kimutatható, hogy a legfontosabb és a legbefolyásosabb tag SzL, akit követ HoI és FoE, majd sorrendben a következők: MI, PE, FE, NE, ST. Vannak azonban olyanok is, akiknek a jelenléte egyelőre nincs hatással a közösségre, mivel egyetlen szavazatot sem kaptak. Ilyenek: BF, KB, GyA, HI és LG, ezeket még nem vette észre a közösség, vagy ha észre is vette, olyan tulajdonságaik, erényeik és hibáik vannak, hogy nem „méltók“ a baráti kötelékekre.

Megjegyezni kívánom, hogy a matematikai „játék“, vagyis az átlagos hányados kiszámítása és annak összehasonlítása az egyénileg kapott szavazatok számával fontos támpontot ad a közösség minőségére is. Ha a kapott szavazatok száma az összes tagoknál vagy esetleg döntő többségüknel megegyezik vagy közel áll egymáshoz, akkor harmonikusan összeforrott, egészséges közösségről beszélünk. A mi esetünkben erről szó sincs, hiszen a szavazatok száma 0 és 11 között ingadozik. SzL tanuló kitűnik mint jó barát, kitűnik társai iránti őszinteségével, továbbá úgy is, mint kellemes szórakoztató partner. HoI viszont kitűnik mint általánosan elismert barát, akivel meg lehet osztani minden örömet és bánatot és akinek szívesen támogatást nyújtanának, ha arra szüksége lenne.

Tekintettel arra, hogy a szociometriai felmérést felső osztályban végeztem, olyan csoportban, amelyben elég sok az érett gondolkodású és tehetséges ifjú, a

MATRIX A KÖZÖSSÉG TAGJAINAK SZERKEZETI RENDSZERÉRŐL
(Vonatkozó szövegrészt lásd a 915. lapon)

GYAKORISÁGI TÁBLÁZAT A KAPOTT SZAVAZATOK ALAPJÁN

	Név	Barát	Örömbánat	Ragaszkodás	Őszinteség	Segítségnyújtás	Szórakozás	Össz-szavazat	Megjegyzések
1	MI	1	2	—	1	1	1	6	Fontos tag
2	HE	1	1	—	1	—	—	3	—
3	KI	1	1	—	1	—	2	5	Fontos tag
4	BM	2	2	—	—	1	—	5	Fontos tag
5	PE	2	—	1	2	1	—	6	Fontosabb tag
6	FrE	1	1	—	2	—	3	7	Fontosabb tag
7	FD	1	1	—	—	—	—	2	—
8	NL	2	1	—	1	1	—	5	Fontos tag
9	FCs	1	1	—	—	—	1	3	—
10	DA	2	1	—	1	—	—	4	—
11	NA	—	1	—	—	—	—	1	—
12	BF	—	—	—	—	—	—	0	—(!)
13	VI	1	1	—	—	—	1	3	—
14	KÉ	1	1	1	1	—	—	4	—
15	KS	—	—	—	—	1	—	1	—
16	PÉ	1	1	—	1	1	2	6	Fontosabb tag
17	KG	—	—	—	—	—	—	0	—
18	BV	—	2	—	1	2	—	5	Fontos tag
19	HZ	—	2	—	2	—	—	4	—
20	CsN	—	—	—	2	1	2	5	Fontos tag
21	GyA	—	—	—	—	—	—	0	—
22	EL	—	—	—	—	1	—	1	—
23	OK	—	—	—	—	—	2	2	—
24	KI	1	1	—	1	—	—	3	—
25	HI	—	—	—	—	—	—	0	—(!)
26	SzL	3	1	1	3	—	3	11	Nagyon fontos tag
27	ZsR	2	1	—	1	1	—	5	Fontos tag
28	NE	2	1	1	1	1	—	6	Fontosabb tag
29	SzCs	1	—	—	—	—	—	1	—
30	HI	1	2	—	1	3	1	8	Fontosabb tag
31	VF	—	1	—	1	1	—	3	—
32	ST	2	1	1	1	1	—	6	Fontosabb tag
33	BE	1	—	1	1	—	1	4	—
34	LG	—	—	—	—	—	—	0	—(!)

Össz-szavazat	29	27	6	26	17	19	124
Megoszlás	21	22	6	20	14	11	29
Szóródás	1,38	1,23	1	1,3	1,21	1,72	4,27

továbbiak során megkíséreltem felfedni azt a rejtett kapcsolatot is, amely kialakult a nevelői közösség és az osztályközösség között.

12 kérdésből álló kérdőívet adtam a tanulóknak; a kérdések a tanári személyiség általános és sajátos vonásait érintették. Azt akartam felszínre hozni, miként vélekednek tanáraikról, hogyan értékelik általános műveltségüket, szaktudásukat, pedagógiai készségüket, kihez őszinték és kiket tekintenek eszményképüknek. A kérdések között nem volt olyan, amelyre a felelet kompromittáló jellegű lett volna akár a diák, akár a tanár részére. Biztosítva volt továbbá a teljes titoktartás, az íveket nem kellett aláírni.

Örvendetes, hogy — a kérdőívek alapján — az osztály tanárai közül több

kitűnik kellő pedagógiai tapintatával, közvetlenségével, megértő és igazságos magatartásával olyannyira, hogy bizalmat kelt, népszerűvé válik, sőt eszményképpé. A tanulók komolyan értékelik tanáraik szaktudását, általános műveltségét, igényességét.

A mellékelt táblázatból érdekes és tanulságos következtetéseket lehet levonni (2. táblázat, lásd a 919. lapon).

Kiderül, hogy a 3. számú tanár a legnagyobb tekintélynek örvend; sokoldalú nevelői egyéniség. Különösen kitűnik általános műveltsége, lélektani felkészültsége és szilárd világnézete révén. Ezt a tanulók 84,24%-a állítja. Ilyen véleményt csakis céltudatos munka útján lehet kialakítani. A tanulók 71,76%-a őszintén és bizalommal fordul tanácsért hozzá, 62,40%-uk szívesen szórakozik társaságában, 71,76%-uk úgy érzi, hogy megértésre talál nála, igazságosnak tartják és ami a legfontosabb, 59,28%-uk eszményképpül választja.

Érdeemes bemutatni a 9. számú tanárt, úgy, ahogy a tanulók értékelték. Kiténik rendkívüli nevelői tapintatával, megértő magatartásával és az ebből fakadó népszerűségével. Lemarad azonban szakmai tudásával, teljesen igénytelen és szervező képességét sohasem nyilvánította ki. Íme, itt még nem beszélhetünk pedagógiai tökélyről, mert kevésbé nyilvánul meg a szaktárgy alapos ismerete és a következetes, határozott igényesség. Az ilyen tanári magatartás esetleg olcsó népszerűsége vezethet, és veszélyeztetheti az oktatói célokat. Teljesen fordított a helyzet az 1. számú tanár esetében. Szaktudását nagyra értékeli (34,32%), elismerik tanítási módszereit is (12,48%), igényessége a maximumra emelkedik (62,40%). Senki sem érezte viszont ennek a tanárnak a közvetlenségét, megértő magatartását, senki sem fordul hozzá bizalommal. Pozitív e tanár magatartásában szilárd törekvése, igényessége az oktatói célok elérésében. Negatív vonása viszont, hogy nincs türelme a neveléshez, az érzelmi kapcsolatok kialakításához. Hiányzik az a tapintat, amit nevelői „magasztosságnak” is nevezünk, és ami nélkül nem munkálkodhat sikerrel egyetlen tanár sem.

Végül említsek olyan tanárt is, akinek az ifjúság által elkészített grafikonja semmitmondó. A 12. számú tanár sem mint oktató, sem mint nevelő nem tűnik ki. Ez az ember valószínűleg szakmailag és pedagógiailag jó felkészültségű, de munkáját nem végzi hivatásszerűen. Csak ez lehet a magyarázata annak, hogy a tanulók tudatából és emlékezetéből hiányzik az olyan ítélet, amely felszínre hozhatná legalább egyszer valamely pozitív vonását. Az a tény, hogy 6,24% szimpatikus embernek tekinti és 3,12% eszményképpül is választja megindokolás nélkül, nem tükrözi kellően az illető személyiségének minőségét.

Nem elemzem tovább tanáraink sajátos személyi vonásait. Érdekes azonban nézegetni az ifjúság véleménye alapján kialakult táblázatot, annál is inkább, mert e vélemény kialakulásához elsősorban maguk a tanárok járultak hozzá. Összehasonlítva magunkat más kartársakkal, arra ösztönöz, hogy tökéletesítsük munkánkat és megfelelő színvonalú tapasztalatcserét szorgalmazzunk.

Hogy teljes képet kaphassak a vizsgált XI. osztály emberanyagáról, ankétot szerveztem a tanárok között is. Kérdőív alapján akartam felmérni az összes tanulók képességeit, értelmességét és a pedagógiai ráhatás következtében kialakult helyes magatartásukat és ragaszkodásukat iskolájukhoz, illetve nevelőikhez. A tanároknak kiadott kérdőív a következő négy kérdést tartalmazta:

1. Kit tart a legtehetségesebbnek?
2. Kinek az általános tudása, látóköre, intelligenciája a legátfogóbb?
3. Kik a legfegyelmesebbek és a legjobb modorúak?
4. Kik azok a tanulók, akikről feltételezi az ön iránt érzett bizalmat, őszinteséget és nagyrabecsülést?

A TANULÓK VÉLEMÉNYE TANÁRAIKRÓL

Tanárszám	Tanári tulajdonságok és képességek											
	Eszmény- kép	Tapinta- tos	Bizalom	Közvet- lenség	Igazságos	Megértő	Népszerű	Alapos szakmai tudás	Általános műveltség	Jó taní- tási módszer	Igényes	Jó szer- vező
1					3,12			34,32	3,12	2,48	62,4	
2		21,84				6,24		6,24		6,24		
3	59,28	53	71,76	62,4	28,08	71,76	49,92	46,8	84,24	28,08	37,44	81,12
4		10						10	15	10	10	
5										8,3		
6					6,24			18,72		6,24	9,36	3,12
7	3,12	3,12	15,6		18,72	6,24	3,12	18,72	21,8	15,6		12,48
8	3,12			3,12	18,72			6,24	12,48	21,8	6,24	
9	3,12	62,4	62,4	24,96	28,08	43,68	65,52	3,12	9,35	21,84		
10		9,35				21,84		24,96		18,72	34,32	6,24
11	6,24	3,12		53			6,24	15,6	9,35		9,35	
12	3,12							6,24				
13												
14	3,12	3,12		3 12	6,24	3,12		6,24	9,35	3,12		

A számok százalékos értékek

A kérdés alá három tanuló nevét kellett felsorolni minden kommentálás nélkül. Összesítve a kapott válaszokat, kiderült, hogy — a tanárok szerint — a tanulók 47%-a tehetséges, 38%-a intelligens, széles látókörű, 50%-ának kifogástalan a magatartása és a modora, 53%-ának pedig sikerült a vonzalom, a tisztelet és a nagybecsülés kapcsolatát kialakítani tanárai iránt. Ha ezek a százalékszámok ténylegesen a valóságot tükrözik, meg lehetünk elégedve. Ebből a közösségben a tanári kar véleménye szerint kialakulhat egy olyan pozitív mag, amely jó irányban befolyásolhatja a közepesek és a passzívak munkáját és magatartását. Az 53%-ot képviselő tanártisztelő, érzelmileg és értelmileg, a nevelőhöz közel álló tanuló segíthet a közösség összekovácsolásában, a helyes közhangulat, munkakedv, munkalendület és tiszteletteljes magatartás megszilárdításában.

Szemügyre véve a csoport tagjait, kiderül, hogy Hoi a legtehetségesebb, sőt komplex tehetség. Hat tanára tartja rendkívüli tehetségnek és négy tanár intelligensnek, olvasottnak, tájékozottnak. Igen ám, de senki sem említi meg a nevét a fegyelmezetttek, jómodorúak között vagy a tanárokhoz bizalommal forduló őszinte ifjak között. Íme egy rendkívüli eset: született tehetség, de nehezen nevelhető, bonyolult lelki alkat. Ezt a tanulót azonban intelligenciában felülmúlja MI és SzL. Érdekes, hogy LG a csoport-szociogramban teljesen izoláltnak tűnik. A csoport nem fogadta be, de ugyanakkor jobban közeledett a tanárok felé, és e törekvését a nevelők észre is vették. Vajon mi lehet e jelenség oka? Mi az, ami eltaszította a tanuló-közösségtől és érzelmileg a nevelők felé sodorta? Erre a kérdésre is az osztályfőnököknek előbb-utóbb meg kell felelnie. És egyéb rendellenességek is kiolvashatók még: a 34-es létszámú közösségből például 6 tanuló — a tanárok véleménye szerint — semmilyen pozitív vonással sem szerepel. Hiba történt tehát a tanulók megismerése, képességük, érdeklődésük feltárása terén, de hiba az is, hogy a nevelői közösségnek nem sikerült legalább helyes magatartásra szoktatni egyeseket, vagy kellő pedagógiai tapintattal magukhoz „édesgetni“ és egyéniségüknek megfelelően differenciált, módszeres eljárásokkal kiragadni őket a közömbösök sorából. Úgy tűnik, hogy tanári közösségünk néha elhanyagolja a nevelés szociológiai és pszichológiai vonatkozásait.

Két középiskolában próbáltam ki, írtam le és mutattam be az ember és az emberi közösségek tudományos kutatásának egyik módszerét, amely ha nem is új, de még nem alkalmazták kellő mértékben iskolai vonatkozásban. Meggyőződésem, hogy a szociometriai módszerrel fel lehet tárni a közösségben és az egyénben elrejtett bonyolult, specifikus képességeket, amelyek nélkülözhetetlenek a személyiség formálásában. Felmérni, észrevenni, elemezni, objektíven feldolgozni a szociometriai módszerekkel kapott információs anyagot, amit majd kellő szakértelemmel felhasználunk az oktató-nevelő munkában, azt jelenti, hogy tökéletesítjük, kiegészítjük a tudományos emberkutatás metodológiáját.

Ma, amikor az oktatói-nevelői tevékenység tökéletesítéséről vitázunk, és intézkedésekre kerül sor országos és világviszonylatban, mi, pedagógusok, sem dolgozhatunk tovább úgy, ahogy eddig. A jelenkori tudományos-műszaki forradalom továbbvitele csak úgy valósítható meg, ha a pedagógiában is új, tudományos kutatási módszereket alkalmazunk.

Török István